

УДК: 373.3

Меңдибаева Н. М., окутуучу
nur_kg_93@list.ru
ОшМПУ, Кыргызстан

БАШТАЛГЫЧ КЛАССТАРДЫ ОКУТУУДА МУЛЬТИМЕДИЯЛЫК КАРАЖАТТАРДЫ ПАЙДАЛАНУУНУН АРТЫКЧЫЛЫКТАРЫ

Макалада мультимедиялык каражаттар аркылуу билим берүү процессин маалыматташтыруунун келечектүү багыты, программалык-методикалык камсыздоо, материалдык базаны өркүндөтүү, ошондой эле педагогикалык кадрлардын квалификациясын милдеттүү түрдө жогорулатуу жана билим берүү тармагында заманбап маалыматтык технологияларды ийгиликтүү колдонуунун келечеги талдоого алынат.

Балдардагы билим-тарбиянын, өсүп-өнүгүүнүн пайдубалы, күндөлүк жашоодогу компетенцияларынын негизи башталгыч мектепте түптөлүп, андан ары өркүндөтүлөт. Кенже мектеп окуучусунун кабыл алуу, таанып-билүү, ой жүгүртүү өзгөчөлүгүнө ылайык, башталгыч мектепте жуурулушкан (интеграцияланган) предметтер өтүлөт. Окуганга, жазганга үйрөтүү, окуу көндүмдөрүн, адабий дүйнөсүн калыптандыруу боюнча тил жана окуу (кыргыз тили, орус тили, чет тили), баланын эсептөө көндүмдөрүн өнүктүрүү багытында математика, айлана-чөйрөнү илимий негизде таанытуу үчүн мекен таануу, руханий жан дүйнөсүн калыптандырууга багытталган музыка, көркөм өнөр жана жүрүм-турумун, башкаларга мамилесин калыптандырууну максат кылган адеп, баланын дене түзүлүшүн өнүктүрүү үчүн дене тарбия, жашоодогу жалпы коопсуздугун камсыздоо үчүн турмуш-тиричилик коопсуздугунун негиздери сабактарын компетенттүүлүктүн негизинде окутуу жана баалоо процессине жаңыча мамиле жасоону ишке ашыруу билим берүү системасындагы актуалдуу маселелердин бири.

Өзөктүү сөздөр: башталгыч класс, мультимедия, окутуу процесси, технология, окуучу, пайдалануу, графика.

Меңдибаева Н. М., преподаватель
nur_kg_93@list.ru
ОшГПУ, Кыргызстан

ПРЕИМУЩЕСТВА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МУЛЬТИМЕДИА В ОБУЧЕНИИ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

В данной статье показано перспективное направление информатизации учебного процесса мультимедийными средствами, программно-методическое обеспечение, совершенствование материальной базы, а также обязательное повышение квалификации педагогических кадров и перспективы успешного использования современных информационных технологий в учебном процессе в сфере образования.

В начальной школе закладываются и развиваются основы образования, роста и развития детей, компетенции в повседневной жизни. В соответствии с

особенностями восприятия, познания, мышления младшего школьника, в начальной школе изучаются смежные (интегрированные) предметы, обучаются чтению, письму, формированию навыков чтения, литературного мира, языку и чтению (кыргызский язык, русский язык, иностранный язык), математике в направлении развития вычислительных навыков ребенка, познанию окружающей среды на научной основе. познание, музыка, направленная на формирование духовной души, искусство и манеры, направленные на формирование поведения, отношения к другим, физическое воспитание для развития телосложения ребенка, реализация нового подхода к процессу компетентностного преподавания и оценки предметов основ безопасности жизнедеятельности для обеспечения общей безопасности жизнедеятельности является одной из актуальных проблем в системе образования.

Ключевые слова: начальная школа, мультимедиа, учебный процесс, технология, ученики, использование, графика.

*Mendibaeva N. M., theacher,
nur_kg_93@list.ru
Osh State Pedagogical University,
Kyrgyzstan*

ADVANTAGES OF USING MULTIMEDIA IN EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL

This article shows the promising direction of informatization of the educational process of multimedia means, software-methodological support, improvement of the material base, as well as mandatory improvement of the qualifications of pedagogical personnel and the future of successful use of modern information technologies in the field of education.

In primary school, the foundations of education, growth and development of children, and competencies in everyday life are laid and developed. In accordance with the peculiarities of perception, cognition, thinking of a younger student, in primary school, related (integrated) subjects are studied, reading, writing, the formation of reading skills, the literary world, language and reading (Kyrgyz, Russian, foreign language), mathematics in the direction of the development of computational skills of the child, cognition of the environment on scientific basis. cognition, music aimed at the formation of a spiritual soul, art and manners aimed at the formation of behavior, attitudes towards others, physical education for the development of a child's physique, the implementation of a new approach to the process of competence-based teaching and evaluation of subjects of the basics of life safety to ensure general life safety is one of the urgent problems in the education system.

Key words: elementary school, multimedia, educational process, technology, student, use, graphics.

«Башталгыч мектеп – билим башаты» деп айтылгандай, кенже окуучунун предметтик компетенттүүлүктөрүн калыптандыруу үчүн жагымдуу чөйрө түзүүгө, мультимедиялык материалдарды колдоно билүүгө үйрөтүүгө жана жаңыча баалоого көңүл бурулуп жатат [4].

Мугалим өзүнүн педагогикалык ишмердигинде кенже окуучулардын материалды сапаттуу өздөштүрүүсү үчүн зарыл болгон ар кандай

схемаларды, таблицаларды, чиймелерди, карталарды колдоно турганына ар бир адам көнүп калган. Мугалимдердин кабинетинде ар кандай теманы үйрөтүүгө арналган көрсөтмө куралдар бар экени таң калыштуу эмес. Бирок технологиялык прогресс билим берүү ишин модернизациялоо үчүн заманбап чечимдерди талап кылууда. Салттуу визуализация мультимедиялык инструменттерге, материалды үйрөнүү жана көрсөтүү үчүн жаңы инструменттер менен алмаштырылууда.

А. В. Федоров мындай дейт: «Мультимедиа – бул колдонуучуга компьютер менен түрдүү медиа: графика, гипертекст, үн, анимация, видео аркылуу байланышууга мүмкүндүк берүүчү аппараттык жана программалык камсыздоонун комплекси». Алар билимди алууну, топтоону, сактоону жана кайра чыгарууну камсыз кылган когнитивдик процесстерди өнүктүрүүгө, ошондой эле медиа сабаттуулуктун негиздери менен таанышууга көмөктөшөт.

Заманбап орус билим берүүсүндө визуализациянын түрлөрүнүн бири катары мультимедиялык окуу куралдарын колдонууга өзгөчө көңүл бурулат. Сунуш кылынган материалдын көрсөтмөлүүлүгүнө студенттин кабыл алуусунун негизги каналдары тартылгандыктан, аны өздөштүрүү деңгээлин жогорулатат. Кабыл алуунун түрүнө жараша А. В. Федоров окуу процессинде колдонулуучу мультимедиялык каражаттардын классификациясын берет. Аларды аудиовизуалдык, визуалдык, үндүк деп бөлөт.

Аудиовизуалдык окуу куралдары окуучуга көрүү жана угуу таасири жана кабыл алуу үчүн арналган техникалык ресурстарды жана медиатексттерди камтыйт. Мисалы:

1) алган билимдерин талдоо жана синтездөөдө, себеп-натыйжа байланыштарын түзүүдө кенже окуучулардын универсалдуу билим берүү ишмердүүлүгүн өнүктүрүүгө багытталган тарбиялык роликтер, фильмдер, мультфильмдер, видеоклиптер жана программалар. Аудиовизуалдык окутуу методунун бул техникалык каражаттары экспрессивдүү болуп, сабак учурунда азыраак убакытты талап кыларын, бирок ошол эле учурда көбүрөөк көлөмдөгү маалыматты берерин белгилей кетүү зарыл;

2) интерактивдүү презентациялар жана слайд-шоулар алынган билимдерди системалаштыруу үчүн кызмат кылат, материалды көрсөткөн мугалим же окуучу үчүн негиз жана жардамчы катары колдонулат.

Бул куралдар федералдык тизмеге киргизилген жана башталгыч мектепте колдонууга бекитилген бардык окуу китептери жана иш китептери үчүн мультимедиялык тиркемелерде колдонулат. Бул материал окуунун ар бир жылынын жаш өзгөчөлүктөрүнө жооп берерин белгилей кетүү маанилүү.

Аудиовизуалдык окуу куралдары сабакты жандантат, ошону менен кенже окуучунун көңүлүн буруу менен окуу процессине катышуусун камсыздайт, окууга болгон мотивациянын деңгээлин жогорулатат жана кабыл алуунун өнүгүшүнө салым кошот.

Интернетте жайгаштырылган заманбап платформалардын аркасында аудиовизуалдык окуу куралдарын колдонуу жаңы материал менен таанышуу сабактарында гана эмес, билимди жалпылоо, системалаштыруу жана көзөмөлдөө сабактарында да орун алат.

Окутуунун визуалдык каражаттарына окуу иш-аракети процессинде окуучуга визуалдык таасир көрсөтүү жана кабыл алуу үчүн арналган техникалык ресурстар жана визуалдык тексттер кирет. Мисалы, үлгүлөр, фото нускамалар, портреттер, сүрөттөр, объектилер, карталар жана чиймелер, сканерлер жана шаблондор.

Азыркы заманда билим берүү процессине маалыматтык технологиялар барган сайын көбүрөөк киргизилүүдө. Бул технологияларды колдонуу окутуунун натыйжаларын жогорулатат жана алдыңкы билим берүү мүмкүнчүлүктөрүн ачат. Маалыматтык технологиялар – бул окутуунун заманбап ыкмаларын ишке ашырууга, баарлашуу чөйрөсүн, билимди жана көңүл бурууну кеңейтүүгө мүмкүндүк берген билим берүү жана маалымат мейкиндигинин биримдиги. Электрондук окуу куралдары, интерактивдүү окутуу методдору, иштеп чыгуучу оюндар, окуу программалары, аралыктан окутуу технологиялары – бул азыркы учурда колдонулуп жаткан билим берүү технологияларынын толук тизмеси эмес. Учурда мультимедиялык технологиялар билим берүүнүн ар кандай тармактарына барган сайын көбүрөөк киргизилүүдө. Бул – маалыматтык технологиялардын эң өнүгүп келе жаткан жана келечектүү багыттарынын бири. Буга билим берүү мекемелеринде заманбап компьютердик технологияларды жана программалык камсыздоону жайылтуу, билим берүүнү маалыматташтыруу боюнча мамлекеттик жана мамлекеттер аралык программаларды кабыл алуу көмөктөшүүдө. Көпчүлүк учурларда маалыматташтыруу каражаттарын колдонуу мектеп окуучуларынын билим алуусунун натыйжалуулугуна оң таасирин тийгизет.

Окуу процессине маалыматтык технологияларды киргизүү окуучулардын кызыгуусун жана өз алдынчалыгын жогорулатууга, кошумча билим берүү ресурстарын колдонууга, тандалып алынган технологиялардын негизинде окуу процессин жүргүзгөн мугалимдерди даярдоого алып келет.

Бул технологияны түшүндүрүү жана иллюстративдик окутуу ыкмасы катары кароого болот, анын негизги максаты – окуу материалын жеткирүү аркылуу окуучулардын маалыматты өздөштүрүүсүн уюштуруу жана визуалдык эс тутум кошулганда, анын ийгиликтүү кабыл алынышын

камсыз кылуу. Белгилүү болгондой, көпчүлүк адамдар уккандарынын 5%, көргөндөрүнүн 20% эсинде сакташат. Аудио жана видео маалыматты бир убакта колдонуу эстеп калууну 40-50%га чейин жогорулатат. Мультимедиа программалары маалыматты ар кандай формада берет жана ошону менен окуу процессин натыйжалуу кылат. Белгилүү бир материалды үйрөнүү үчүн талап кылынган убакытты үнөмдөө орто эсеп менен 30% түзөт, ал эми алынган билим эс тутумда алда канча узак сакталат [3].

Заманбап технологиялар билим берүү процессин өнүктүрүүгө чоң мүмкүнчүлүктөрдү берет. К. Д. Ушинский мындай деген: «Балдардын табияты көрүүнү талап кылат». Ошондуктан мультимедианы колдонуу окутуунун натыйжалуулугун жогорулатууга өбөлгө түзөрү белгиленет, мында билимди өздөштүрүү зарылчылыктан эмес, окуучулардын каалоосунан келип чыгарын белгилеген. Окуучулар мультимедианы кубаныч менен кабыл алышат, ал эми кубаныч, өз кезегинде, предметке болгон мамилени стимулдайт;

ишмердүүлүккө баа берүүнүн жаңы объективдүү критерийи алдыга коюлат: көптү билген жана өз билимин колдоно билгенге жетишет;

фантазияга эркиндик берүү, коркуу тоскоолдорун алып салуу, тамашакөй болуу, жаман баа албоо ж. б. у. с. мүмкүнчүлүк түзүлөт;

бүткүл коллективдин кызматташтыгынын жана атаандаштыктын атмосферасы түзүлөт;

окуучулар кыйынчылыктарды өз алдынча жеңүүгө умтулушат;

предмет аралык коммуникацияларды колдонууга реалдуу мүмкүнчүлүк алышат [2].

Ошентип, азыркы учурда билим берүүдө мультимедианы колдонуунун ар кандай аспектиери активдүү изилденип, мультимедиялык технологиялардын техникалык жана психологиялык-педагогикалык өзгөчөлүктөрү белгиленип, аларды жалпы билим берүү мекемелеринин окуу процессинде максаттуу жана жемиштүү пайдалануу зарылчылыгы баса белгиленип жатат.

Бүгүнкү күндүн керектөөлөрүн жана талаптарын канааттандырган нерсе – оюн. Балдардын фантазиясы, кабылдоосу жана психологиясы үчүн мурунку сүрөттөр жана таблицалар "жанданды", бул – чоң жетишкендик. Эми балдар заманбап мультимедиялык технологиялардын аркасында бул дүйнөнү тезирээк жана жакшыраак тааный алышат.

"Мультимедиа" деген сөз 20-кылымдын 90-жылдарынан тарта популярдуу боло баштаган. Мультимедиа – (англисче) текст, графика, видео жана анимацияны колдонууга мүмкүндүк берген көп компоненттүү чөйрө. «Мультимедиа» кадимки компьютерлер сыяктуу цифралык түрдө гана эмес, ар кандай формадагы маалымат менен иштөө жөндөмүн

билдирет. Мультимедиялык компьютерлер үн (музыка, сүйлөө ж. б.), ошондой эле видеоматериалдарды (видеоклиптер, анимациялык фильмдер ж. б.) ойнотууга мүмкүндүк берет. Видеоэффекттер алмашылган компьютердик слайддарды, мультфильмдерди, видеоклиптерди, кыймылдуу сүрөттөрдү жана тексттерди көрсөтүү, сүрөттүн түсүн жана масштабын өзгөртүү, анын жылтылдап, акырындап жок болушу ж. б. аркылуу көрсөтүлүшү мүмкүн [1].

"Мультимедиа" терминин биз маалыматтын ар кандай түрлөрүнүн айкалышы аркылуу – салттуу статикалык маалымат (текст, графика) аркылуу да, динамикалык маалымат (анимация, сүйлөө, музыка, видео) аркылуу да – көрсөтүүгө мүмкүндүк берүүчү компьютердик технология катары аныктайбыз. Мультимедиа – бул маалыматты берүүнүн ар кандай жолдорун жана түрлөрүн чагылдырган синкретикалык бирдиктүү санариптик мейкиндик.

Маалыматтык-коммуникациялык технологиялар (МКТ) мугалимдерге жана балдарга окуу чөйрөсүн жакшыртуучу билим берүү каражаттарын жана ресурстарын сунуштайт. Башталгыч мектеп программасынын максатын, принциптерин жана милдеттерин колдоо үчүн колдонулганда, бул технологиялык каражаттар мектептерде окутууну жана окууну жакшыртуу жана өзгөртүү мүмкүнчүлүгүнө ээ. Мультимедиялык технологияларды колдонуу менен убакыт үнөмдүү пайдаланылат, бул чоң көлөмдөгү материалдарды берүүгө жана өздөштүрүүгө мүмкүндүк берет. Маалыматтык технологияларды колдонуу менен сабак өтүүдө окуучулар өз алдынча окуу-оюн процессин түзө алышат, бул окууну натыйжалуураак кылат жана окуучунун предметке болгон кызыгуусунун олуттуу өсүшүнө өбөлгө түзөт.

Маалыматтык технологияларды натыйжалуу колдонуунун баалуулугу – окуучулардын таанып-билүү кызыгуусунун деңгээлин жогорулатуу. Маалыматтык жана компьютердик технологияларды колдонуу, алардын көрсөтмөлүүлүгү, албетте, окуу-тарбия процессин жакшыртат, окуучулардын чыгармачылык жөндөмдүүлүгүн өнүктүрөт, мектеп окуучуларынын кызыгуусун арттырат, өз алдынча билим алууга позитивдүү мотивацияны жаратат [3].

Мультимедиялык технологияларды окутууда колдонуу төмөнкүдөй артыкчылыктарга ээ:

1. түстүү графиканы, анимацияны, үндү, гипертекстти колдоно билүү;
2. окуу материалын жаңылоо мүмкүнчүлүгү;
3. басып чыгарууга жана кайра чыгарууга чыгымдардын аздыгы;
4. окуу материалында интерактивдүү веб элементтерди, тесттерди жана иш китептерди колдонуу мүмкүнчүлүгү

5. цитата үчүн бөлүктөрүн көчүрүү жана которуу мүмкүнчүлүгү;
6. гипершилтемелерди камтыган окуу материалынын сызыктуу эмес өтүү мүмкүнчүлүгү;
7. электрондук китепканалардагы же билим берүүчү сайттардагы кошумча адабияттар менен гипершилтемелер [4].

Мультимедиялык окуу куралдарын колдонуу мугалим маалымат берип эле тим болбостон, окуучуга материалды өздөштүрүүсүнө катышып, колдоп, жардам бергенде натыйжалуу болот. Түстүү сүрөттөр жана анимациялар менен коштолгон презентацияларды колдонуу жөнөкөй текстке караганда жагымдуураак, бул маалыматты жакшыраак кабыл алууга жана эмоционалдык колдоо көрсөтүүгө өбөлгө түзөт.

Мультимедиа – бул жөн гана визуалдык маалыматты калыптандыруунун жаңы технологиялык жолу эмес, ал ошондой эле дидактикалык позициядан алганда, билимди көз менен көрө алгандай кылып сунуштоонун башка негиздерге таянган жаңы формасы.

Билим берүүчү мультимедиада төмөнкү функционалдык милдеттерди бөлүп көрсөтүүгө болот:

1. Иллюстративдик-маалыматтык (изилденүүчү маселе тууралуу маалыматты иллюстрация аркылуу жеткирүү).
2. Когнитивдик (визуализация изилденип жаткан объектини моделдөөгө мүмкүнчүлүк берет, анын өзгөрүшүнө байкоо салууга болот).
3. Эмоционалдык-окуялык (реалдуу убакыт шартында окуучуну экрандагы окуяларды башкарууга тартат, аны эмоционалдуу жана активдүү изилдөөгө, иликтөөгө катыштырат).
4. Интерактивдүү-интеллектуалдык (программалаштырылган логика «көрсөтмөлүүлүктү» изилдөө үчүн, окуучунун таанып-билүүчүлүк ишмердүүлүгүн, кабыл алуу, материалды эске тутуу процессин башкаруу үчүн аны менен сүйлөшүү мүмкүнчүлүгүн камсыздайт) [5].

Класста алынган материалды жакшыраак өздөштүрүү үчүн маалыматты кабыл алуунун бардык каналдарын колдонуу зарыл, окуучулар маалыматты көргөндө, визуалдык болуп саналат жана анын жарык, угуу каналы болушу маанилүү, аны да колдонууга болот. Мугалимдин жана окуучунун айткандарынын жардамы менен гана эмес, мультимедиялык, ар кандай аудио жазуулардын жардамы, механикалык жардам менен балдар бардык маалыматтарды дептерлерине жазып алганда жана эмоционалдуу болсо, сабак позитивдүү жана жандуу эмоцияларга толушу керек. Эс тутум эмоционалдык жарылууларды эң сонун чагылдырат. Заманбап мультимедиялык технологиялар бизге бул шарттарды аткарууга мүмкүндүк берет. Мультимедиялык технологияларды башталгыч класстардын окуу планына киргизүү окутуунун жана окуунун сапатын жогорулатууга багытталышы керек.

Мультимедиялык технологиялар тармагындагы көндүмдөрдү өнүктүрүү башталгыч класстардын окуу максаттарына жана мектеп программасына киргизилиши зарыл. Мультимедиялык технологияларды колдонууну пландаштыруу мектеп деңгээлинде жүргүзүлүшү керек жана негизги маселелерди, анын ичинде, өзгөчө муктаждыктары бар балдар үчүн мультимедиялык технологияларды колдонууну камтышы керек. Мультимедиялык технологиялар бардык балдарга жеткиликтүүлүгүнүн тең укуктуулугу сакталууга тийиш. Мультимедиа технологиясы аркылуу балдарды окутууда, колдоодо жана баалоодо мугалимдин ролу МКТны башталгыч мектеп программасына натыйжалуу интеграциялоодо негизги орунда турат [2].

Демек, бүгүнкү күндө жөн эле окутуу эмес, үзгүлтүксүз окутуу маанилүү, анткени тынымсыз жаңы техника жана технология киргизилип, заманбап мультимедиялык каражаттар чыгарылып, коммуникация мүмкүнчүлүктөрүнүн өсүшү иштин айрым түрлөрүн өзгөртүүгө же жок кылууга шарттарды түзөт. Окутуу ыкмаларын тандоодо окуучулардын пикири чечүүчү мааниге ээ, анткени жаңы көндүмдөрдү өздөштүрүү жана болгондорун өркүндөтүү мүмкүнчүлүгү аларды өзгөртүүгө даяр болууга мүмкүндүк берет. Окутуунун натыйжалуулугу бул процесске окуучуларды тартуунун деңгээлине түздөн-түз жараша болорун да эске алуу зарыл.

Ошентип, кенже окуучуларды окутуу процессине мультимедиялык каражаттарды киргизүү балдарды сабакка кызыктыруунун жана тартуунун гармониялуу жолу болуп калат. Мультимедиа куралдары менен түз иштөөнүн аркасында окуучулар билим берүү ишинин субъектиси катары чыгышат.

Адабияттар:

1. Андреев В. В., Герова Н. В., Москвитина А. А., Роговая О. М. Информатика жана МКТ. Билим берүүдөгү мультимедиа. -Рязань: РСУ им. С. А. Есенина, 2012.
2. Бордовский Г. А. Билим берүү процессинде жаңы муундун электрондук билим берүү ресурстарын колдонуу / Окуу методикалык колдонмо/ Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2007.
3. Захарова И. Г. Билим берүүдөгү маалыматтык технологиялар: Билим берүүдөгү маалыматтык технологиялар: студенттер үчүн окуу куралы\8-бас., кайра каралган Москва «Академия» басма борбору, 2013-ж.
4. Иманкулов М., Усупбаева А., Текимбаева А., Данилова Н., Штурхетский С. Кожобекова Б. Медиа жана маалыматтык сабаттуулук. Мугалим үчүн ресурдук китеп – 2019. <http://www.mediasabak.org>
5. Кут билим 2020-жыл, 26-август №25 (10867).